

2. *Андрусишин Б. І.* Методика викладання шкільного курсу “Основи правознавства”: курс лекцій / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз. – Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 162 с.
3. *Андрусишин Б. І.* Методика викладання шкільного курсу “Основи правознавства”: підручник / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз. – Київ : Видавництво Знання, 2008. – 301 с.
4. *Андрусишин Б. І.* Методика викладання правознавства у вищому навчальному закладі : навчальний посібник / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз, Ю. С. Шемшученка. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 241 с.
5. *Андрусишин Б. І.* Еволюція шкільної правової освіти в Україні / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право. – 2007. – Випуск 5. – С. 99-111 ; Андрусишин Б. І. Учитель правознавства в структурі шкільного педагогічного колективу / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз // Юридичний журнал. – 2007. – № 6. – С. 75-76.
6. *Андрусишин Б. І.* Актуальні проблеми юридичної освіти та науки в Україні : монографія / за ред. Ю. С. Шемшученка. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – 361 с.
7. *Андрусишин Б. І.* Форми та методи формування правових знань у студентів вищих навчальних закладів у процесі вивчення вузівського курсу правознавства / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз // П'яті юридичні читання. Проблеми верховенства права : теорія і практика : матеріали Міжнародної наукової конференції 23-24 квітня 2009 року. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. – С. 362-364; Андрусишин Б. І. Запровадження практично-орієнтованих форм навчання при підготовці юристів у ВНЗ / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз // Одинадцяті юридичні читання. Форма сучасної національної української держави: реалії та перспективи : матеріали Міжнародної наукової конференції 21-22 травня 2015 року – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 249-251.

*В. М. Синьов,
доктор педагогічних наук, професор
академік НАПН України,
Заслужений юрист України,
почесний декан факультету спеціальної та
інклюзивної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова
Бистров А. Є.
аспірант НПУ імені М. П. Драгоманова*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО СХВАЛЕНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЯК ПРОФІЛАКТИКА ЇХ ВІКТИМІЗАЦІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Формування соціально схваленої поведінки у підлітків з інтелектуальними порушеннями – одне з пріоритетних завдань спеціальної та інклюзивної освіти. Адже саме набуття навичок міжособистісного спілкування та соціально схваленої поведінки надає

можливість досягнути основної мети спеціальної освіти дітей з порушеннями інтелекту – їх успішної соціалізації у суспільстві [2, с. 17-23; 3].

Для повноцінного розвитку соціальної компетентності підлітків з інтелектуальними порушеннями необхідно створювати спеціальні корекційно-виховні умови, які сприяли б розвитку активної, всебічно розвинутої, соціально адаптованої особистості, готової до життя, яка володіє навиками соціально схваленої поведінки, вміє спілкуватися з оточуючими, здатна до спільної діяльності в колективі.

У загальній та спеціальній педагогіці та психології окремі вчені розглядають, на нашу думку, цікаві ідеї, які можна використовувати при створенні системи формування соціально схваленої поведінки у підлітків з інтелектуальними порушеннями (Е. Альбрехт, Ю. Бистрова, Л. Виготський, О. Гаврилов, Г. Запрягаєв, Л. Канішевська, В. Коваленко, О. Лічко, І. Матющенко, С. Миронова, С. Мнухін, М. Певзнер, Л. Руденко, О. Сєверов, В. Синьов, Г. Сухарева, О. Фрейєров, О. Хохліна, Л. Шипіцина, Д. Шульженко та ін.).

Концепції соціально-психологічних особливостей соціалізації як процесу активного засвоєння індивідом соціальних норм, зразків поведінки вивчали В. Андрущенко, І. Бех, Ю. Бистрова, Н. Коломінський, В. Коваленко, О. Проскурняк, Л. Руденко, В. Синьов, Є. Синьова, М. Супрун, Л. Фомічова, Д. Шульженко та ін.

Дослідженнями міжособистісних стосунків людини з інтелектуальними порушеннями займалися І. Бех, В. Вярнен, Л. Даргевичене, Г. Дульнев, В. Кащенко, Н. Коломінський, М. Матвєєва та інші. У корекційній педагогіці та психології вивчалася проблема соціальної поведінки дитини з порушеннями інтелектуального розвитку, а також різнобічні питання виховання таких дітей (А. Белкін, В. Бондар, А. Висоцька, Т. Власова, Г. Дульнев, І. Єременко, А. Капустін, С. Конопляста, А. Корнієнко, В. Липа, М. Матвєєва, С. Миронова, М. Певзнер, В. Синьов, С. Федоренко, О. Хохліна).

Схильність підлітків до віктимної поведінки у випадку нормотипового психофізичного розвитку вивчали О. Андроннікова, С. Гарькавець, В. Медведєв, Н. Морозова, О. Романенко, характеризуючи її як різновид девіантної. Віктимна поведінка визначається нами як поведінка, що сприяє становленню жертви. Головна ознака віктимної поведінки – це здійснення певних дій або бездіяльність, які сприяють тому, що людина опиняється в ролі постраждалої, у ролі жертви.

В рамках нашого дослідження ми розглядаємо підлітка та його віктимну поведінку не тільки в аспекті скоєного злочину, але також в аспекті цькування (булінгу), конфліктів в середовищі однолітків.

Але аналіз науково-літературних джерел, а також досвіду спеціальних шкіл показав, що практична діяльність корекційних педагогів щодо комплексного підходу в формуванні соціально схваленої поведінки, корекції чинників віктимізації підлітків як теоретично, так і методично забезпечена недостатньо.

Мета статті – зазначити основні складові соціально схваленої поведінки та науково обґрунтувати специфіку корекційного впливу на подолання віктимної поведінки підлітків з інтелектуальними порушеннями.

Процес формування соціально схваленої поведінки – застосування м'яких технологій у сфері міжособистісних стосунків, комунікативної та спільної діяльності – не можна розглядати як звичайну систему корекційної роботи з формування певних знань, умінь і навичок. Багато в чому успішність його реалізації залежить від індивідуальних особливостей підлітків (інтелектуального, емоційного й особистісного розвитку; системи цінностей і потреб, що склалися під впливом сім'ї, навчального закладу тощо) [1; 4; 5]. Тому в дослідженні нами було визначено основні складові формування соціально схваленої підлітка з інтелектуальними порушеннями, а саме:

- розвиток соціальної активності, що виявляється в спільній діяльності й міжособистісному спілкуванні;
- розвиток спрямованості на однолітків – вибір друзів, міжособистісне спілкування;
- розвиток соціального сприйняття, об'єктивна оцінка ситуацій, чітке усвідомлення своїх цілей і потреб, поглядів опонента в конфлікті;
- формування кооперативних дій, співпраці;
- розвиток емоційної сфери.

На нашу думку, корекційний вплив має бути спрямований окремо на кожен складову. Виходячи із загальної мети дослідження, а також з урахуванням виділених складових, було визначено такі завдання експериментальної корекційної роботи [5]:

- розвиток емоційної сфери, зміни на цій основі окремих особистісних настанов, посилення соціальної спрямованості поведінки підлітків з інтелектуальними порушеннями;
- навчання вмінню розрізнення, аналізу, усвідомлення та вирішення різних типів соціальних ситуацій;
- формування адекватних способів реагування на конфліктні ситуації;
- закріплення навичок переносу моделей соціальних відносин, продуктивних стратегій поведінки в практику реального спілкування;
- надання психологічної консультативної допомоги вчителям під час організації навчально-виховного процесу з використанням способів

попередження чи продуктивного вирішення конфліктів при роботі з підлітками;

– організація сімейних консультацій психолога один раз на місяць і спільної роботи шкільної психологічної служби з центрами родини та молоді й соціальними службами з формування соціальних компетенцій в родині підлітків.

Система корекційної роботи передбачала також діагностику міжособистісних стосунків, виявлення спільної діяльності та соціально нормативної поведінки підлітків з інтелектуальними порушеннями, здійснення корекційного впливу на підлітків та отримання зворотного зв'язку щодо його результатів.

Корекційна робота велася в трьох напрямках з урахуванням компонентів розвитку особистості та включала в себе психокорекційну програму спеціальних занять-кроків з формування та розвитку навичок соціальної взаємодії та соціально схваленої поведінки. Основним для психокорекційної програми є підхід, який має на увазі створення можливостей для отримання підлітком з інтелектуальними порушеннями певного соціального досвіду поведінки в колективі. Як засоби психолого-педагогічного впливу на заняттях використовувалися ігри та вправи, при цьому важливим було їх обговорення, у процесі чого учні намагались побачити альтернативні, більш ефективні варіанти вирішення різних життєвих ситуацій. Для того, щоб оптимально реалізувати поставлені завдання, ця програма, що складається з 10 психокорекційних занять, була поділена на три етапи.

Таким чином, нами визначено основні складові, що впливають на формування соціально схваленої поведінки та є складової профілактики віктимізації підлітків з інтелектуальними порушеннями – вміння будувати міжособистісні стосунки, володіти спільною діяльністю, нормами поведінки, спілкування у суспільстві, розвиток та корекція емоційної сфери та ін. Отже, подальші наші наукові дослідження будуть спрямовані на визначення напрямків профілактики складових віктимної поведінки, а також з'ясування конкретних методів її корекції у підлітків з інтелектуальними порушеннями з урахуванням їх індивідуально-особистісних якостей.

Л і т е р а т у р а :

1. *Канішевська Л. В.* Формування життєвої компетентності вихованців у закладах інтернатного типу : наук.-метод. посіб. – Київ : Пед. думка, 2007. – 172 с.
2. *Синьов В. М.* Основи теорії виховання : навч.-метод. посіб. / В. М. Синьов, О. І. Пометун, В. І. Кривуша, М. О. Супрун. – Київ : РВ КІВС, 2000. – 140 с.
3. *Синёв В. Н.* Особенности воспитания социально-нормативного поведения учащихся вспомогательной школы. Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе / под ред. В. В. Воронковой. – Москва, 1994. – С. 278-297.

-
4. *Славіна Н. С. Мельник Л. П.* Психологічне дослідження підлітків з девіантною поведінкою. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Н. С. Славіна, Л. П. Мельник. – 2013. – Вип. 35. – С. 58-61.
 5. *Утьосов Я. А.* Змістові основи соціальної компетентності підлітків з інтелектуальними порушеннями. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 11. / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський : ПП “Медобори – 2006”, 2018. – С. 53-59.

*М. І. Чабайовська,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови
та методики навчання факультету педагогіки і психології
НПУ імені М. П. Драгоманова*

НАВЧАЛЬНО МЕТОДИЧНИЙ ПРОЕКТ “Я ЛЮБЛЮ УКРАЇНУ” У КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ РЕФОРМИ “НОВА ШКОЛА”

Нова українська школа повинна забезпечувати розвиток особистості кожного здобувача освіти, яка б мала гуманістичні й демократичні ціннісні орієнтири та була б здатна свідомо діяти в головних сферах життя суспільства. “На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність” формування національно-культурної ідентичності, посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді [2].

Формування почуття патріотизму, свідомості активного громадянина, котрий володіє політичною культурою, критичним мисленням визначено одним із головних завдань системи освіти та виховання.

Згідно з Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року затверджено такі державні документи, як: “Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки” та “Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді”.

У “Стратегії...” йдеться про те, що “... національно-патріотичне виховання має набути характеру системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, навчальних закладів, інститутів громадянського суспільства, громадян з формування в людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй державі” [3].

“На сучасному етапі розвитку Української держави виникає необхідність здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового